

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich

Irena LIPOWICZ

RPO-686330-I/11/ST/KJ

00-090 Warszawa Tel. centr. 22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 22 827 64 53

Warszawa,18...XII...2011.....

Pani
Barbara Kudrycka
Minister Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

ul. Wspólna 1/3
00-529 Warszawa

Szanowna Pani Minister,

Do Rzecznika Praw Obywatelskich wpływają skargi od studentów kwestionujące pozbawienie ich przez ustawodawcę możliwości dalszego otrzymywania stypendium za dobre wyniki w nauce w sytuacji, gdy studiują równocześnie na kilku kierunkach studiów bądź po ukończeniu jednego kierunku studiów kontynuują naukę na drugim kierunku studiów.

Wskazać należy, że w świetle art. 173 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. - Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz. U. Nr 164, poz. 1365 ze zm.) w brzmieniu obowiązującym do dnia 30 września 2011 r., student mógł ubiegać się o pomoc materialną ze środków przeznaczonych na ten cel w budżecie państwa w formie stypendium za wyniki w nauce. Stypendium za wyniki w nauce mógł otrzymywać student, który uzyskał za rok studiów wysoką średnią ocen (art. 181 ust. 1 Prawa o szkolnictwie wyższym). Szczegółowy regulamin ustalania wysokości, przyznawania i wypłacania świadczeń pomocy materialnej dla studentów (a więc także stypendiów za wyniki w nauce), w szczególności kryteriów i trybu udzielania świadczeń pomocy ustalał rektor w porozumieniu z uczelnianym organem samorządu studenckiego

(art. 186 ust. 1 Prawa o szkolnictwie wyższym w brzmieniu obowiązującym do dnia 30 września 2010 r.).

Zgodnie zaś z obowiązującym wówczas art. 184 ust. 4 Prawa o szkolnictwie wyższym student studiujący równocześnie na kilku kierunkach studiów mógł otrzymać stypendia, o których mowa w art. 173 ust. 1 pkt 1 i 4-7, oraz stypendium za wyniki w sporcie, o którym mowa w art. 173 ust. 1 pkt 3, na jednym z kierunków, według własnego wyboru, a stypendium dla osób niepełnosprawnych oraz stypendium za wyniki w nauce na każdym kierunku studiów. Natomiast obowiązujący w tym okresie art. 184 ust. 5 Prawa o szkolnictwie wyższym stanowił, że studentowi, który po ukończeniu jednego kierunku studiów kontynuuje naukę na drugim kierunku studiów, stypendium socjalne, stypendium na wyżywienie i stypendium mieszkaniowe nie przysługuje, chyba że kontynuuje on studia po ukończeniu studiów pierwszego stopnia w celu uzyskania tytułu zawodowego.

W myśl powołanych powyżej przepisów Prawa o szkolnictwie wyższym obowiązujących do dnia 30 września 2011 r. student mógł uzyskać pomoc materialną w postaci stypendium za wyniki w nauce na każdym kierunku studiów, a także kontynuując po ukończeniu jednego kierunku studiów naukę na drugim kierunku, jeśli tylko spełniał kryterium określone w regulaminie ustalonym przez rektora.

Sytuacja w omawianym zakresie uległa radykalnej zmianie wraz z wejściem w życie ustawy z dnia 18 marca 2011 r. o zmianie ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym, ustawy o stopniach i tytułach naukowych oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz zmianie niektórych ustaw (Dz. U. Nr 84, poz. 455).

Po pierwsze, na podstawie art. 1 pkt 122 ustawy o zmianie ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym, ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz o zmianie niektórych ustaw stypendium za wyniki w nauce lub sporcie zostało zastąpione stypendium rektora dla najlepszych studentów.

Po drugie, stypendium rektora dla najlepszych studentów może otrzymywać student, który uzyskał za rok studiów wysoką średnią ocen lub posiada osiągnięcia naukowe, artystyczne lub wysokie wyniki sportowe we współzawodnictwie międzynarodowym lub krajowym (art. 181 ust. 1 Prawa o szkolnictwie wyższym w brzmieniu obowiązującym od dnia 1 października 2011 r.).

Po trzecie, student studiujący równocześnie na kilku kierunkach studiów może otrzymywać stypendium socjalne, stypendium specjalne dla osób niepełnosprawnych, zapomogę, stypendium rektora dla najlepszych studentów i stypendium ministra za wybitne osiągnięcia tylko na jednym, wskazanym przez studenta kierunku studiów. Natomiast studentowi, który po ukończeniu jednego kierunku studiów kontynuuje naukę na drugim kierunku studiów, nie przysługują świadczenia, o których mowa w art. 173 (a więc także pomoc materialna), chyba że kontynuuje on studia po ukończeniu studiów pierwszego stopnia w celu uzyskania tytułu zawodowego magistra lub równorzędnego, jednakże nie dłużej niż przez okres trzech lat (art. 184 ust. 4 i 5 Prawa o szkolnictwie wyższym w brzmieniu obowiązującym od dnia 1 października 2011 r.).

W rezultacie wprowadzonych zmian studenci, którzy studiują równocześnie kilka kierunków mogą aktualnie uzyskać jedno stypendium dla najlepszych studentów. Natomiast student, który po ukończeniu studiów kontynuuje naukę na innym kierunku

studiów, jeśli uzyskał za rok studiów wysoką średnią ocen, nie ma prawa do stypendium dla najlepszych studentów.

W ocenie Rzecznika Praw Obywatelskich przyjęte w wyniku nowelizacji Prawa o szkolnictwie wyższym rozwiązania w interesującym zakresie co do zasady nie budzą wątpliwości konstytucyjnych. W myśl bowiem art. 70 ust. 4 Konstytucji RP władze publiczne zapewniają obywatelom powszechny i równy dostęp do wykształcenia. W tym celu tworzą i wspierają systemy indywidualnej pomocy finansowej i organizacyjnej dla uczniów i studentów. Warunki udzielania pomocy określa ustawa. Konstytucja pozostawia więc ustawodawcy szeroki margines swobody regulacyjnej w zakresie tworzenia i wspierania systemu indywidualnej pomocy finansowej dla studentów. Nie precyzuje też bliżej, jakie warunki udzielania tej pomocy powinny zostać określone w ustawie. Stąd też trzeba uznać, że ustawodawca korzystając z przyznanej mu przez ustrojodawcę swobody regulacyjnej mógł przyjąć rozwiązanie, iż student studiujący równocześnie na kilku kierunkach ma prawo tylko do jednego stypendium dla najlepszych studentów, a także że student, który po ukończeniu jednego kierunku studiów kontynuuje naukę na drugim kierunku, nie ma prawa do stypendium dla najlepszych studentów.

W tym ostatnim przypadku pojawia się jednak wątpliwość, czy regulacja zawarta w art. 184 ust. 5 Prawa o szkolnictwie wyższym nie narusza zasady równości wobec prawa (art. 32 Konstytucji RP) w zakresie, w jakim wyłącza prawo do stypendium, o którym mowa w art. 173 ust. 1 pkt 3 Prawa o szkolnictwie wyższym tych studentów, którzy uprzednio nie korzystali ze stypendium dla najlepszych studentów. W istocie bowiem ustawodawca podzielił studentów na dwie kategorie. Pierwszą tworzą studenci,

którzy równolegle studiują co najmniej dwa kierunki. Studenci ci mogą osiągając wysoką średnią ocen na jednym ze studiowanych kierunków uzyskać prawo do stypendium. Drugą kategorię tworzą studenci, którzy po ukończeniu jednego kierunku studiów, w trakcie których nie otrzymywali stypendium dla najlepszych studentów, kontynuują naukę na drugim kierunku. Studenci ci nie uzyskują prawa do stypendium dla najlepszych studentów, pomimo że nigdy nie korzystali z tej formy pomocy stypendialnej.

Można bronić poglądu, że powyższe zróżnicowanie stanowi swoistą premię dla tych studentów, którzy studiując równolegle co najmniej dwa kierunki potrafią osiągnąć przynajmniej na jednym z nich wysoką średnią ocen uprawniającą do otrzymania stypendium dla najlepszych studentów. Zwrócić jednak trzeba uwagę, że prawo do tej formy pomocy materialnej przysługuje w ujęciu statystycznym przede wszystkim tym studentom, którzy studiują jeden kierunek i osiągają wysoką średnią ocen. W związku z tym cechą relewantną w interesującym zakresie jest nie liczba kierunków studiów, lecz to czy student w trakcie studiów na którymś z kierunków korzystał z pomocy materialnej w postaci stypendium dla najlepszych studentów. Dodatkowo wskazać można na fakt, iż zgodnie z art. 181 ust. 6 Prawa o szkolnictwie wyższym student może równocześnie otrzymywać stypendium rektora dla najlepszych studentów i stypendium ministra za wybitne osiągnięcia. Jeżeli więc student może otrzymać dwa stypendia (rektora i ministra) za te same osiągnięcia, to tym bardziej uzasadnione jest wypłacanie stypendiów za wzorowe osiągnięcia w nauce na różnych kierunkach.

Dlatego też - zdaniem Rzecznika Praw Obywatelskich - należy ustalić, czy można wskazać wspólne cechy istotne uzasadniające równe traktowanie podmiotów

prawa (w tym przypadku studentów), biorąc pod uwagę treść i cel danej regulacji prawnej. Otóż celem pomocy materialnej w postaci stypendium dla najlepszych studentów jest finansowe nagradzanie ponadprzeciętnych osiągnięć edukacyjnych tych studentów. Cechami relewantnymi są zaś status studenta, wysoka średnia ocen i niekorzystanie z tej pomocy na innym kierunku studiów. Cechami tymi charakteryzują się także ci studenci, którzy po ukończeniu jednego kierunku studiów kontynuują naukę na drugim kierunku studiów, jeśli na pierwszym kierunku studiów nie korzystali ze stypendium dla najlepszych studentów. Stąd też - w ocenie Rzecznika Praw Obywatelskich - w interesującym zakresie nastąpiło odstępstwo od zasady równego traktowania. Odstępstwo takie nie zawsze jest jednak równoznaczne z istnieniem dyskryminacji. Odstępstwo od równego traktowania podmiotów podobnych jest dopuszczalne, musi jednak zawsze znajdować uzasadnioną podstawę. Przede wszystkim zróżnicowanie musi mieć charakter relewantny, a więc musi pozostawać w bezpośrednim związku z celem i zasadniczą treścią przepisów, w których zawarta jest kontrolowana norma prawna oraz służyć realizacji tego celu i treści. Zróżnicowania nie wolno w związku z tym dokonywać według dowolnie ustalonego kryterium.

Zdaniem Rzecznika Praw Obywatelskich w interesującym zakresie zróżnicowanie zostało wprowadzone według dowolnego kryterium, tj. kryterium kontynuacji nauki na drugim kierunku studiów po ukończeniu jednego kierunku studiów. W efekcie ustawodawca pozbawił pomocy materialnej tę grupę studentów, która nigdy uprzednio nie korzystała z pomocy stypendialnej ze środków publicznych z tytułu uzyskiwania wysokiej średniej ocen. Regulacja ta nie służy realizacji celów i treści świadczenia jakim jest stypendium dla najlepszych studentów. Prowadzi

bowiem w efekcie końcowym do tego, że osoby uzyskujące na studiach wysoką średnią ocen, pomimo że wcześniej nie korzystały ze świadczenia, nie mają żadnej szansy na jego uzyskanie rozpoczynając nowy kierunek studiów. Dlatego też - w ocenie Rzecznika - art. 184 ust. 5 Prawa o szkolnictwie wyższym w zakresie, w jakim wyłącza prawo tych studentów, którzy uprzednio nie korzystali ze stypendium dla najlepszych studentów do stypendium, o którym mowa w art. 173 ust. 1 pkt 3 Prawa o szkolnictwie wyższym jest niezgodny z art. 32 Konstytucji RP.

Odrębne zagadnienie stanowi natomiast brak w ustawie o zmianie ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym, ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz o zmianie niektórych ustaw przepisów przejściowych regulujących sytuację prawną tych studentów, którzy pod rządami dotychczas obowiązujących przepisów nabyli prawo do ubiegania się o stypendium za wyniki w nauce. Prawo do ubiegania się o to stypendium powstawało, jeśli za rok studiów student uzyskał wysoką średnią ocen. W rezultacie studenci studiujący w roku akademickim 2010/2011 równocześnie na kilku kierunkach studiów (kontynuujący naukę po ukończeniu jednego kierunku studiów na drugim kierunku studiów) mogli nabyć po zakończeniu roku prawo do stypendium za wyniki w nauce, prawo to jednak utracili w wyniku wejścia w życie z dniem 1 października 2011 r. nowych przepisów eliminujących ich z gronach beneficjentów stypendium dla najlepszych studentów.

Zasadę bezpośredniego zastosowania nowego prawa do powyższej kategorii studentów potwierdza art. 31 ustawy o zmianie ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym, ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz o zmianie niektórych ustaw. Zgodnie z jego treścią student

studiów stacjonarnych przyjęty na studia przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy jest obowiązany do złożenia oświadczenia, o którym mowa w art. 184 ust. 7 ustawy, o której mowa w art. 1, w brzmieniu nadanym niniejszą ustawą, w terminie trzech miesięcy od dnia wejścia w życie niniejszej ustawy. Wskazany przepis nakłada więc na studentów studiów stacjonarnych przyjętych na studia przed wejściem w życie nowelizacji obowiązek złożenia oświadczenia o niepobieraniu świadczeń pomocy materialnej na więcej niż jednym kierunku.

W związku z powyższym powstaje uzasadniona wątpliwość czy brak przepisów przejściowych regulujących sytuację prawną osób, które w roku akademickim 2010/2011 uzyskały wysoką średnią ocen i mogły oczekiwać, że okoliczność ta tak jak dotychczas będzie honorowana uprawnieniem do ubiegania się o stypendium, nie narusza zasady zaufania obywateli do państwa i prawa wynikającej z art. 2 Konstytucji RP. Ustawodawca dokonując modyfikacji stanu prawnego nie może bowiem tracić z pola widzenia interesów, które ukształtowały się przed dokonaniem zmiany stanu prawnego.

W tym przypadku stypendium jest przyznawane za wyniki uzyskane za rok studiów. Z perspektywy interesów w toku znaczenie prawne należy w związku z tym przypisać okresowi od rozpoczęcia roku akademickiego 2010/2011. Studenci rozpoczynający ów rok akademicki w obowiązującym wówczas stanie prawnym mogli oczekiwać, że ich wysiłek edukacyjny poczyniony w tym roku będzie honorowany na dotychczasowych zasadach. Jednakże ustawodawca dokonując zmian w przepisach prawa zerwał ową naturalną więź istniejącą pomiędzy ocenami uzyskanymi przez studentów w poprzedzającym roku akademickim, a systemem stypendialnym za wyniki w nauce. Tym samym zerwał swoje przyrzeczenie złożone studentom

rozpoczynającym rok akademicki 2010/2011 przestrzegania reguł i horyzontu czasowego w zakresie honorowania ich sukcesów edukacyjnych. Uzasadnia to wątpliwość, czy pozbawienie prawa do stypendium za najlepsze wyniki w nauce studentów, którzy w roku akademickim 2010/2011 studiując na kilku kierunkach studiów bądź też po ukończeniu jednego kierunku kontynuując naukę na drugim kierunku uzyskali za ten rok studiów wysoką średnią ocen, nie pozostaje w kolizji z zasadą zaufania obywateli do państwa i prawa.

Uwagi powyższe przekazuję Pani Minister stosownie do art. 16 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2001 r. Nr 14, poz. 147 ze zm.) z uprzejmą prośbą o ich rozważenie oraz poinformowanie mnie o zajęтым stanowisku.

Ło, orz wyrosy sroczdu

Zeno Jipou